

AZ EGÉSZ TÁRSADALOM MŰVÉSZETE

1. Két konferencia között

Természetesen nem konferenciák vitaanyagán és határozatain fordul meg egy ország művészeti életének áramlásiránya, tendenciái, látószöge. Az alkotószövetségi eszmecserék rendszerint egy állapotot rögzítenek, a távlat segítségével körvonalazzák a művészet hatékonyságának a területeit és fokát, s a sokféle látószögön át megkísérlik a közösségi elvárás tengelyének meghúzását.

A romániai Képzőművész Szövetség 1968. áprilisi konferenciája:

— a szocialista humanizmusban jelölte meg a jelenkori alkotói magatartás lényegét hazánkban;

— a nép szellemi önkifejezésének a világmindenségébe, tehát a népi alkotás és gondolkozás szellemi körébe kívánta beágyazni napjaink képzőművészeti kultúrájának az irányulását is;

— felfigyelt az összes művészeti ágazatok és műfajok együttes, egyenletes, egymást kiegészítő fejlődésének szükségességére;

— jelezte a környezetalakítás esztétikájának követelményeit, térnyerését, a művészet „közéleti“ (köztéri, urbanisztikai, alkalmazott) szerepének rohamos növekedését;

— elhatározta a „képzőművészeti elmaradott vidékek“ bekapcsolását az országos művészeti hálózatba;

— éppen a Képzőművész Szövetség szervezetein át fokozottabban kívánta biztosítani a művészeti élet és alkotás ideológiai tisztaságát, egyöntetűségét, a szövetségi ügyek elvszerűbb, tartalmibb jellegű intézését; s ezenkívül még egész sor napirendi feladatot tűzött önmaga elé, a művész állampolgári kötelezettségei köréből, s a tömegek tájékoztatása, művészi nevelése érdekében.

Mint a júniusi konferencia munkálatai, elő- és utóhangjai bizonyították: mindez ma is érvényes program, persze rengeteg kimutatható és kimutathatatlan megvalósítás hozzáadásával.

Kimutathatatlan például egyelőre annak a törekvésnek az esztétikai értéke, amellyel a legkülönbébb művészi alkatok és egyéniségek a pillanatnyi (de lényegében a mindenkori művészi alkotás állandó elemeit tartalmazó) társadalmi igény és rendelés szempontjaihoz, lehetőségeihez mérve munkálták a látásuknak leginkább megfelelő kifejezési módokat és eszközök rendszerét.

A művészi egyéniség vonásain észlelhető elszíneződések, új kifejezési fordulatok beépülése vagy a művészi mondanivaló megragadásában érezhető biztonság, mélyebbről visszhangzó asszociatív erő — rendszerint nem évek, hanem évtizedek gyümölcse.

Annál inkább kimutatható viszont az, hogy az 1968-as 1336-ról 1973-ban 1402-re emelkedett szövetségi taglétszám mennyire nemcsak mennyiségi gyarapodást jelentett, hanem a művészi erők jobb elosztását, művészek letelepedését olyan megyeszékhelyeken vagy egészen kis városokban (hogy falvakon élő s rendkívül magas színvonalú tevékenységet kifejtő művészeinkről ne is beszéljünk!), ahol azelőtt nemcsak a korszerű művészi látásra való nevelés feltételei hiányoztak, de megélni sem lehetett — a művészetből.

2. Művészet és művészek, művészet és közönség

Noha a mai romániai művészetben ható áramlatok formanyelve megközelítőleg egységes ábrázolási módszer, a realizmus törvényei szerint minősül át, s lényegesen szélesebb körű társadalmi befogadó közegek szolgálatában, mint amennyire ezek a formanyelvek születésükkor, potenciálisan alkalmasak voltak —, a művészi műhöz való értő közelítés útjában, mégis, még ma is, számottevő akadályok emelkednek.

Az UNESCO mellett működő nemzetközi képzőművészeti szervezet két legutóbbi, egymás utáni kongresszusán a jelenkori művészet sorskérdéseként vitatták meg a művészet és művészek, valamint a művészet és a közönség viszonyában beállott diszharmoniót.

Az alkotás mozzanatát lealacsonyító, művészetén kívüli célok és gesztusok a mi képzőművészeti gyakorlatunkban nem találhatnak rést maguknak; az alkotás aktusa máig is szent, és virtuálisan magában hordozza a közlés, a tömegkommunikáció nosztalgikus vágyát, kényszerét. Viszont tagadhatatlan, hogy éppen a modern mesterségbeliség, s az ábrázolás XX. századi jelrendszerei, feltételezik a bennük és velük való olvasás készségének intézményes és általános kiművelését is. Az elemi és középfokú oktatás érvényben levő tanmenete azonban éppen a legérzékenyebb korban fosztja meg az ifjúságot a szabadkézi rajz, a természet utáni ábrázolás, tehát a képi látás alapvetésének a lehetőségétől és izgalmától.

A műzlés nevelésének legkézenfekvőbb módja természetesen az, amelyet Ion Jalea mester, a Szövetség mindenkori díszelnöke fogalmazott meg hozzászólásában: „Művészet és közönség közeledése nem oldható meg a művészetről szóló elméletek és dicshimnuszok gyártásával; a közönséget érdekeltté kell tenni a művészet ügye iránt, be kell vonni a műalkotás létrejöttének a folyamatába, oda kell hatnunk, hogy a közönség mintegy hívást érezzen a kiállítótermek felől; véleményem szerint tehát a művész elsőrendű kötelessége az: tegyen meg mindent, hogy művészte tessen az embereknek, hogy a közönségnek tetsző műveket alkosson.“

Másrészt azonban a rádió, televízió, sajtó, tárlatvezetés (ami gyakorlatilag nem létezik) s az oktatás iskolán kívüli formái (népi művészeti iskolák, műkedvelő művészeti körök, népi egyetemi tanfolyamok stb.) sokkal célszerűbb módon kellene hogy szolgálják a hídépítést mai művészet és közönség partjai között.

3. A totális művészet új korszaka

A reneszánsz évszázadai óta nem merült fel oly élesen a művészek társ-jellegének az érvényessége, mint napjainkban. A társadalom nagyfokú demokratizálódása a szocialista építés éveiben egyrészt, a fogyasztói társadalom fejlődési ritmusa másrészt, világszerte a művészeti tevékenység rendkívüli osztódásához, új funkciók felmerüléséhez vezetett, s dialektikus módon éppen ez a szakosodás, a művészet szférájának ez a példátlan kiszélesedése hordozza magában az esztétikai egymásrautaltság, a kölcsönös társművészeti alkalmazkodás konzekvenciáit. Az elkövetkező évek művészetének értékét egyre inkább nem a festészeti, szobrászati és grafikai ábrázolás problémáin mérjük majd, noha sajátos feltételeink között a valóság tematikai-tárgyi áttekintésének az elsődlegességére pártunk főtitkára is figyelmeztetett a konferencia zárómózzanataként megnyílt 1848-as kiállítás termében: „A szocialista Románia eredményei, mai törekvései, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megteremtésének munkája, a hősiesség, amellyel egész népünk megvalósítja pártunk politikáját, kétségtelenül gazdag és kimeríthetetlen ihletforrás. Meggyőződésem, hogy igyekeznek érvényre juttatni ezt a gazdag tényanyagot, ezt a hatalmas tömeglelkiesedést. Véleményem szerint a képzőművészetnek korlátlan lehetőségei vannak ennek megvalósítására.“

Ebben az útmutatásban azonban latens módon az összes képző- és iparművészeti ágak, így természetesen a monumentális, alkalmazott és az ipari, formatervezői műfajok és alkotói feladatok teljesítésére szóló felhívás is benne rejlik. A jövő évek művészete ugyanis nemcsak — sőt talán nem is elsősorban — a kiállítótermek, hanem városok, falvak, terek, középületek, tehát a falak, előcsarnokok, homlokzatok, üzemek művészete lesz, s ez a változás alapvetően befolyásolja majd a művészi termelés struktúráját s a mindennapi lét esztétikumának a körét.

S itt újra a legnagyobb várakozással, s részben előlegezett elismeréssel, a vidéken, különösképpen a romániai magyar művelődés kisvárosi és falusi vidékein dolgozó művészek tevékenysége felé pillantunk, akiknek — például Csíkszeredán, Sepsiszentgyörgyön, Székelyudvarhelyen, Kézdivásárhelyen, Nagykárolyban s máshol — a tárlatlátogatásra, a mai mű szemlélésére és megfejtésére nevelés, tehát az ábrázolóművészeti feladatok végzése mellett, s ezzel párhuzamosan, meg kell harcolniuk, mondjuk, a korszerű városképi és iparesztétikai szempontok sokoldalú érvényre juttatásáért, sőt (szerencsés esetben!) — megvalósításukért is.

Mind az egyetemes, mind a hazai művészetben a stílusforradalmak serkentő szerepét egyre inkább a „funkció-robbanások“ veszik át, s kizárólag szervezés és jól felfogott önérdék kérdése, hogy a társadalom valóban annyi művészt neveljen és tartson el, amennyire szüksége van. Hogy átmeneti, anyagi meggondolások ezt az egyensúlyt megbonthatják — mit sem változtat a tényen. A totális, tehát az emberi tevékenység minden területére behatoló művészet kora sokoldalú, egyetemes képzettségű művészeket állít csatasorba önmaga kiteljesítésére, akik, ha kell, emlékeztető, ha kell, gondolkasztató, ha kell, cselekedtető vagy éppen prototípusként hasznosítható műveket (tárgyakat) alkotnak.

4. Művészeti írás és . . . olvasás

Végül: leitmotívumként merült fel a konferencia résztvevőinek a hozzászólásaiban s a konferenciát megelőzően napvilágot látott dokumentumokban a művészeti írásműfajok — a műkritika, a művészettörténet, a művészeti publicisztika —, egyáltalán: a művészeti írás lemaradása mind a tények nyilvántartásában, csoportosításában és általánosításában, mind az eszmék felfedezésében, körvonalazásában és kitzűzésében.

Különösen vonatkozik ez a romániai magyar művészeti írásra, sajnos, nem a konferencia munkálatainak a tükrében, hiszen azokban sem küldöttként, sem meghívottként nem vett részt egyetlen romániai magyar műkritikus, műtörténész vagy művészeti szerkesztő sem. (Elsősorban természetesen alkotó szövetségi tagokra gondolok.) Tekintettel arra ugyanis, hogy lapjaink nagyjából ugyanazokat a műfajokat (főleg a művészeti publicisztikát és riportot) éltetik, mindmáig nem alakult ki közöttünk hatékony munkamegosztás, s rendszerint mindannyian éppen az összegezés és elemzés feladatait hanyagoljuk el, a napi vagy heti sajtó sürgősségi penzumai javára. Persze mindkét kiadó, a Kriterion és a Dacia egyaránt sokat tett az utóbbi egy-két évben mind a múltbeli, mind a mai művészet monografikus, illetve dokumentációs jellegű feldolgozásának az előmozdításáért. Közösen alakított, de sajnos, mindmáig kellőképpen formát nem öltött kiadói terveink fokozatos könyvvé válási folyamatában rajzolódik majd ki mulasztásaink és eredményeink valóságos arculata. Addig is arra kell törekednünk, hogy egyetlen értékes mű vagy művészi tett se maradjon visszhangtalanul, s hogy ebből a visszhangból mind a képet vagy szobrot még *olvasó*, mind a képzőművészeti művet már *néző* közönség megérezze és magára vonatkoztathassa a művészet nélkülözhetetlenségét.

Kozma István fémdomborítása